

سومین گامایش ملی

بانو حضرت زهرا سلامتی

بزرگداشت حضرت خدیجه

۳۰ دی ماه ۱۴۰۰ ، استان یزد

ISC
Islamic World Science Citation Center

CIVILICA

SID

اهمیت حضرت خدیجه (س) در اسلام

کوروش حمیدیان^۱مهسا سلطانی تبار^۲لیدا شاهسونی مجرد^۳

چکیده

حضرت خدیجه (س) به عنوان اولین بانوی مسلمان، در ترویج فرهنگ اسلامی و الگوی زن مسلمان نقش والای خود را ایفا کرده است و بانوان بسیاری از تربیت عملی وی، درس‌ها آموخته‌اند. حضرت خدیجه (س) در پیشرفت هدف حضرت محمد (ص) همه‌گونه همکاری کرد. اسلام و ایمان حضرت خدیجه (س) موجب تقویت روحی، قلبی و رفع غم و اندوه آن حضرت بود. او یکی از برجسته‌ترین و نیکوترین زنان عرب پیش از اسلام و در عین حال زنی خردمند، با درایت، پاکدامن، مبتکر و مستقل بود. در زمان جاهلیت که بانوان هیچ جایگاه و مقامی نداشتند، ایشان به عنوان یک تاجر، اشخاصی را استخدام می‌کرد تا برایش کار کنند. بر اساس شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه عصر جاهلی، اسلام حضرت خدیجه می‌توانست، توان تبلیغی رسول خدا (ص) را افزایش دهد و راهکاری مناسب برای برون‌رفت از مشکلاتی باشد که اسلام‌نیاوردن برخی نزدیکان پیامبر (ص) برای آن حضرت به وجود آورد. خدیجه (س) بدون هیچ‌گونه چشم‌داشتی، همه اموال خویش را در راه اقامه توحید در جامعه شرک‌آلود جهان عصر بعثت، در اختیار آخرین فرستاده الهی گذاشت.

واژگان کلیدی: حضرت خدیجه (س)، برجسته‌ترین، اسلام، اموال، عصر بعثت، ام المؤمنین.

۱. دانشجوی کارشناسی مهندسی علوم و صنایع غذایی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهر قدس.

۲. هیات علمی گروه مهندسی علوم و صنایع غذایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهر قدس.

۳. مسئول مکاتبات (shahsavani.l@gmail.com).

مقدمه

گسترش اسلام مدیون زحمات و تلاش‌های رسول خدا(ص) و زنان و مردان بزرگی است که با همت بلند و تلاش خود اسلام را در دنیا گسترش دادند. از جمله عناصر فعالی که در تحقق اهداف پیامبر کوشید، حضرت خدیجه(س) همسر گرامی ایشان بود. جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه(س) در تاریخ اسلام و نقش موثر ایشان در حمایت‌های مادی و معنوی خویش از پیامبر اکرم(ص) به عنوان عامل مهمی در تثبیت و گسترش اسلام بوده است. سوال این پژوهش این می‌باشد که حضرت خدیجه(س) چه نقش اجتماعی در دوران زندگی مشترک با پیامبر(ص) داشت و چه حمایت‌های معنوی و مادی از پیامبر(ص) نمود و نقش ایشان در پیشبرد دعوت پیامبر گرامی اسلام(ص) چه بود؟ در پاسخ به این سوال باید ذکر کرد که حضرت خدیجه(س) از دیدگاه پیامبر(ص) برترین زن مسلمان است و از هیچ گونه فداکاری در راه عقیده خویش دریغ نورزید و در آرامش بخشی به حضرت محمد(ص) نقش بسزایی داشته است و حمایت‌های همه جانبه حضرت خدیجه(س) از پیامبر(ص) و مسلمانان نقش موثری در گسترش اسلام داشته است.

مفاهیم نظری تحقیق

حضرت خدیجه(س) به عنوان اولین بانوی مسلمان در ترویج فرهنگ اسلامی و الگوی یک زن مسلمان نقش والای خود را ایفا کرده است و بانوان بسیاری از تربیت عملی وی درس‌ها آموخته‌اند.

پیامبر(ص) و خدیجه(س) جدای از بعد معنوی و الهی که الهام از وحی بود، به عنوان یک زوج مشترک زندگانی عارفانه با هم داشتند و شدیداً مونس و انیس یک دیگر بودند. خدیجه(س) پیامبر(ص) را به خوبی درک کرده بود و حتی زمینه تحنث، عبادت، راز و نیاز همسرش را فراهم می‌آورد و او را با کوله باری آماده برای عبادت به غار حرا می‌فرستاد و پس از مدتی پیامبر(ص) باز نزد خدیجه می‌آمد و برای چند روز دیگر توشه فراهم می‌کرد (مقدسی، بی تا: ۵/۳۶۶). حضرت محمد(ص) بعد از ازدواج با حضرت خدیجه و پس از بعثت، در دورانی که در مکه بود از اموال همسرش استفاده می‌کرد و بیشتر در حال عبادت و تفکر و در اندیشه اصلاح امت بود (میر شریفی، ۱۹۳۲: ۵۰). آن حضرت در سال‌های نزدیک به بعثت از مردم کناره می‌گرفت و سالی یک ماه را در این غار گوشه عزلت می‌گزید و عبادت خدا می‌کرد. تنها کسی که در این خلوتگاه با ایشان بود، علی(ع) بود که می‌فرماید: «پیامبر(ص) چند ماه از سال را در غار حراء می‌گذارند، تنها من او را مشاهده می‌کردم، کسی جز من او را نمی‌دید» (دشتی، بی تا: ۳۹۹).

بعثت حضرت محمد(ص) پس از رسیدن به ۶۰ سالگی آن حضرت رخ داد، اما پیش از آن، گاه گاه علائمی از عالم غیب دریافت می‌کرد. وقتی آن اخبار را با همسر خویش بازگو می‌کرد، خدیجه(س) به

ایشان می گفت: «تو که مردی امین و راستگو و بردبار و دادرس مظلومان و طرفدار حق و عدالت هستی و قلبت رئوف و خویی پسندیده داری و در مهمان نوازی و تحکیم پیوند خویشاوندی سعی بلیغ مبذول می داری، اگر چنان مقامی عالی در انتظارت باشد، جای شگفتی نیست» (حلبی، ۱۶۰۰، ج ۱: ۹۳۰-۹۳۱)!

«من مزایا خدیجه انها ما زالت تعظم للنبی صلی الله علیه و سلم، و تصدق حدیثه قبل البعته و بعدها؛ از امتیازات حضرت خدیجه آن بود که او همیشه پیامبر را گرمی می داشت و سخن او را چه قبل و چه بعد از بعثت تصدیق می کرد (همان، ص ۱۰۵). یکی از امتیازات و ویژگی های برجسته حضرت خدیجه (س) انتخاب شایسته او و پیشتازیش در گزینش اسلام به پیام آسمانی است که تحسین برانگیز است. اسلام آوردن خدیجه (س) بر آغاز دعوت عمومی پیامبر (ص) مقدم بوده است (ابن سعد، ۱۶۱۰، ج ۳: ۱۹).

حضرت خدیجه در پیشرفت هدف حضرت محمد (ص) همه گونه همکاری کرد، اسلام و ایمان حضرت خدیجه (س) موجب تقویت روحی، قلبی و رفع غم و اندوه آن حضرت بود؛ زیرا هرگاه مشرکین حضرت محمد (ص) را در خارج از خانه بسیار می آزرند و سخنان زشت و ناروا بر زبان می آوردند و پیامبریش را تکذیب می کردند ولی وقتی حضرت محمد (ص) به خانه می آمد، حضرت خدیجه ایشان را تسلی می داد و ناراحتی های درونی ایشان را برطرف می کرد، اندوه او را به شادی تبدیل می کرد.

بحث و تجزیه و تحلیل

حضرت خدیجه (س) یکی از برجسته ترین و نیکوترین زنان عرب پیش از اسلام و در عین حال زنی خردمند، با درایت، پاکدامن، مبتکر و مستقل بود و در زمان جاهلیت که بانوان هیچ جایگاه و مقامی نداشتند، ایشان به عنوان یک تاجر، اشخاصی را استخدام می کرد تا برایش کار کنند. در حقیقت با توجه به شرایط آن روزگار که زنان را از تمام احتیاجات محروم و دختران را زنده به گور می کردند و با توجه به موقعیت و فعالیت اقتصادی حضرت خدیجه (س) می توان او را خردمندترین و کارآمدترین زن روزگار خود نامید. یکی از نویسندگان عرب در این خصوص می نویسد: خدیجه این بانوی آگاه و پاک سرشت و این انسان شیفته معنویت که حق گرایی، فضیلت طلبی و نواندیشی و عشق به کمال از ویژگی های او بود. از همان روزگار جوانی و پیش از آشنایی با پیامبر، یکی از دختران نامدار و با فضیلت حجاز و عرب به شمار می آمد. در جهان عرب نخستین، زن توانمندی است که در تجارت و مدیریت درخشید و در این راه شخصیت منطقه ای و شهرت جهانی به هم زد. به گونه ای که نام بلند او در تاریخ عرب و در آثار و نوشته های تاریخ نگاران پیش از اسلام نیز باشکوه و عظمت و به عنوان یک قهرمان بزرگ ملی آمده است. آوازه تجارت و شهرت حضرت خدیجه (س) باعث شد که بسیاری از تاجران و بزرگان مکه از وی خواستگاری کنند اما ایشان به

گونه‌ای رفتار می‌کرد که گویا تصمیم ازدواج ندارد در چنین زمانی بود که با شنیدن وصف پیامبر اکرم (ص) همه آداب و رسوم جاهلی و خرافی را به سخره گرفت و خود پیشنهاد ازدواج به رسول خدا (ص) داد و وقتی غوغایی از هیاهو و جنجال به راه افتاد که دختر ثروتمند و مقتدری چون شما با جوان تهی دستی چون حضرت محمد (ص) نباید ازدواج کند با قدرتی استوار ایستاد و تمام ثروت و امکانات خود را به ایشان بخشید و نشان داد که حُسن انتخاب، سعادت، شخصیت، عظمت، شکوه و... چیزی است که برای به دست آوردن آن نه تنها پول، کاروان تجارتنی، زر و زیور، شهرت و قدرت مهم نیست، بلکه باید از هستی گذشت. جابر بن عبدالله انصاری روایت می‌کند پیامبر (ص)، خدیجه (س) را از جمله زنان کامل در جهان و نیز از بهترین زنان معرفی می‌کند و در منابع اسلامی از وی با القابی همچون طاهره، زکیه، مرضیه، صدیقه، سیده نساء قریش، خیرالنساء و بانوی بلند مرتبه و نیز با کنیه ام المؤمنین یاد شده است.

بر اساس شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه عصر جاهلی، اسلام حضرت خدیجه می‌توانست، توان تبلیغی رسول خدا (ص) را بالا برده و راهکاری مناسب برای برون‌رفت از مشکلاتی باشد که اسلام نیابردن برخی نزدیکان پیامبر (ص) برای آن حضرت بوجود آورد. کیفیت حضور خدیجه در نماز همراه رسول خدا (ص) علاوه بر آن که مایه خوشحالی و آرامش خاطر پیامبر (ص) بود، زمینه توسعه و ترویج فرهنگ اسلام در بین خوشحالی و آرامش خاطر پیامبر (ص) بود، زمینه توسعه و ترویج فرهنگ اسلام در بین زنان را نیز فراهم ساخت. عقیف کندی در چگونگی این حضور گوید: «من مرد تاجری بودم و در یکی از روزها با عباس بن عبدالمطلب که به تجارت اشتغال داشت، به قصد خرید و فروش وارد گفتم و گو شدم. ناگهان مردی از گوشه در وارد شد و در مقابل کعبه ایستاد و به نماز مشغول شد. پس از او، زنی و بعد، جوانی آمدند و با او به نماز مشغول گردیدند. از عباس درباره این دین پرسیدم؟ عباس گفت: این محمد بن عبدالله است که گمان می‌کند رسول خداوند است و به همین زودی‌ها، گنج‌های کسری و قیصر به روی او گشوده می‌گردد! او نیز خدیجه دختر خویند، همسر او است که به وی ایمان آورده و آن جوان هم پسرعمویش علی بن ابی طالب است که به او گرویده است.» عقیف گوید: «کاش من آن روز به او ایمان آورده بودم و از وی پیروی می‌کردم!» (بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، بیروت: دارالکر، ۱۴۰۱ق، ج ۷، ص ۷۴).

بر اساس شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه عصر جاهلی، اسلام حضرت خدیجه می‌توانست، توان تبلیغی رسول خدا (ص) را بالا برده و کیفیت حضور خدیجه در نماز همراه رسول خدا (ص) علاوه بر آن که مایه خوشحالی و آرامش خاطر پیامبر (ص) بود، زمینه توسعه و ترویج فرهنگ اسلام در بین خوشحالی و آرامش خاطر پیامبر (ص) بود، زمینه توسعه و ترویج فرهنگ اسلام در بین زنان را نیز فراهم ساخت. خدیجه (س) قبل از این که با رسول خدا (ص) ازدواج کند، از ثروتمندترین زنان جزیره العرب بود. بخش مهم ثروت او، از طریق تجارت به دست آمده بود به نظر می‌رسد، دست‌کم بخشی از ثروت حضرت

خدیجه (س) از طریق پدرش به وی به ارث رسیده باشد حضرت خدیجه (س) اموالش را به مضاربه به مردان امینی می سپرد تا به سفرهای تجارتي بروند و بعد از بازگشت، سود حاصله را برابر قانون مضاربه تقسیم کنند از این رو، با شناختی که قبل از بعثت از درایت، راست گویی، امانت داری و اخلاق نیکوی رسول خدا (ص) داشت از او خواست تا به همراه غلامش میسر، برای تجارت به شام برود. (ابن کثیر، ابوالفداء، حافظ، البدایه و النهایه، بیروت: دارالکفر، ۱۳۹۸ ق، ج ۲، ص ۲۹۴).

رسول خدا (ص) با پذیرفتن پیشنهاد خدیجه (س) کاروان را تا شام همراهی کرد و با داد و ستدهای خود، کاروان را از سود سرشاری بهره مند ساخت. خدیجه (س) نیز آنچه را که وعده کرده بود، به آن حضرت پرداخت. (ابن سعد، الطبقات الکبری، پیشین، ج ۸، ص ۱۳).

راز موفقیت خدیجه (س) در تجارت، به کارگیری مردان امین و با درایت بود درباره مقدار دقیق اموال این بانوی بزرگوار به هنگام ظهور اسلام، سندی در دست نیست؛ ولی از آنجا که قریش تشکیلات اقتصادی کارآمدی داشت و تجارت نقش اصلی را در اقتصاد آنان ایفا می کرد، می توان تخمین زد که ثروت بازرگانی خدیجه (س) در منطقه حجاز، نقش موثر و پراهمیتی را برای معرفی و پیشبرد اسلام ایفا کرده و در جاهای مختلف، غبار غم از چهره مبارک رسول خدا (ص) زدوده است.

حضرت خدیجه به جهت انفاق اموال خود، مصداق کامل و بارز آیه شریفه ۲۶۲ سوره بقره (الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) است که می فرماید: آنان دارایی های خویش را در راه خدا انفاق می کنند. آنگاه از پی آنچه انفاق نموده اند، نه منتی می گذارند و نه آزاری می رسانند (اینان) پاداش شان نزد پروردگارشان محفوظ است و آنان نه بیمی خواهند داشت و نه اندوهگین می شوند.

آن حضرت بدون هیچ گونه چشم داشتی، همه اموال خویش را در راه اقامه توحید در جامعه شرک آلود جهان عصر بعثت، در اختیار آخرین فرستاده الهی گذاشت. رسول خدا (ص) فرمود: ما نفعنی مال قط مثل ما نفعنی مال خدیجه؛ (صدوق، محمد بن علی، امالی، قم: موسسه البعثه، ۱۴۱۷ ق، ص ۴۶۸) هرگز هیچ ثروتی همانند ثروت خدیجه، به من سود نبخشید.

اموال خدیجه (س) به قدری زیاد بود که ظاهراً تا هجرت رسول خدا (ص) به مدینه، توسط آن حضرت صرف تقویت اسلام شد رسول خدا (ص) در واپسین روزهای خود در مکه، به حضرت علی (ع) دستور داد به کمک اموال باقی مانده خدیجه (س) برای هجرت خود و فواطم (فاطمه بنت اسد، فاطمه بنت محمد و فاطمه بنت زبیر بن عبدالمطلب) و کسانی از بنی هاشم که همراه او هجرت کنند، چند عدد شتر بخرد ابو عبیده گوید: به عبدالله بن ابی رافع، گفتند آیا رسول خدا (ص) چیزی داشت که این گونه خرج کند؟ گفت:

من از پدرم درباره همین موضوع پرسیدم. گفت: مگر از ثروت خدیجه (س) خبر نداری؟ رسول خدا (ص) فرمود: هیچ مالی به اندازه ثروت خدیجه (س) مرا نفع نداد تا زمانی که رسول خدا (ص) در مکه بود، با مال خدیجه (س) بدهکار و اسیر را آزاد و از ناتوان دست‌گیری می‌کرد و به نیازمندان می‌بخشید و فقرای اصحاب خود را مهمان می‌کرد و هزینه آنان را که می‌خواستند هجرت کنند، می‌پرداخت. خدیجه (س) علاوه بر وقف اموال خود، بهترین یار صمیمی او در خانه و در برابر فشارهای روانی قریش بر رسول خدا (ص) بود. (مجلسی، بحارالانوار، پیشین، ج ۱۹، ص ۶۳)

بدین ترتیب، ثروت خدیجه (س) در راه گسترش اسلام نقش موثری را ایفا کرد؛ به ویژه زمانی که قریش با به کارگیری همه توان خود، از حربه اقتصاد نیز غافل نماند و با ایجاد تنگناهای مالی، مدت سه سال پیامبر (ص) و یارانش را محاصره کامل اقتصادی قرار داد در چنین شرایطی، اموال خدیجه توانست در راه پیشرفت و تقویت اسلام بخش مهمی از توطئه‌های اقتصادی قریش را خنثی نماید و کمک شایسته‌ای به مسلمانان در این زمینه باشد.

حضرت خدیجه (س) علاوه بر کمک به اهداف دعوت پیامبر (ص) به عواطف آن حضرت نیز همواره پاسخ مثبت می‌داد؛ چنان‌که وقتی حلیه سعیدیه، دایه رسول خدا (ص) نزد آن حضرت آمد و حلیه از خشک‌سالی و هلاکت چهارپایش شکات کرد، رسول خدا (ص) با خدیجه (س) در این باره سخن گفت و آن حضرت، چهل گوسفند و یک شتر بارکش به او داد و با نیکی او را به خانواده‌اش باز گرداند. (بلاذری، انساب الاشراف، پیشین، ج ۱، ص ۱۰۵).

این بانوی بزرگ اسلام و همراه همیشگی و صادق پیامبر (ص) در طول ۲۴ سال زندگی مشترک با رسول خدا (ص) خدمات بسیاری برای احیا و گسترش دین اسلام کرد. پیامبر (ص) در این زمینه می‌فرماید: هیچ ثروتی به اندازه ثروت حضرت خدیجه برای من سودمند نبود. در واقع در آن زمان که حضرت محمد (ص) در سخت‌ترین شرایط تحریم اقتصادی قرار داشتند، خداوند بانویی ثروتمند را به‌عنوان پشتوانه او انتخاب کرد. تحریم‌های آن زمان آنقدر سخت بود که حتی در تاریخ نوشتند، قرار شد، هیچ چیزی به پیامبر (ص) و یارانش نفروشد اما حضرت خدیجه (س) به اصطلاح بازار سیاه راه انداخت و گفت هر چه که رسول اکرم (ص) احتیاج داشته باشند ما با چند برابر قیمت می‌خریم. این موضوع باعث شده بود که برخی تاجران، مخفیانه وارد شعب می‌شدند و کالاهایی را با چند برابر قیمت به مسلمانان می‌فروختند و سود کلانی می‌بردند. این بانوی بزرگوار نه تنها از عمق جان به رسالت پیامبر (ص) ایمان آورد، بلکه ایشان را در برابر سختی‌ها و تکذیب مشرکان و بدخواهان یاری داد و اجازه نداد، آزار و شکنجه مشرکان بر رسول خدا (ص) سخت آید.

ابن اثیر مورخ و محدث اهل تسنن در وصف حضرت خدیجه (س) می نویسد: ایثار حضرت خدیجه (س) در صرف اموال خود برای پیشبرد دعوت الهی پیامبر (ص) سرمشق زنان مسلمان گشت و آنان در مقاطع مختلف دوران هجرت، با اهدای اموال و زیورآلات خویش، بنیه های اقتصادی دولت تازه تأسیس مدینه را تقویت کردند و آن را از تنگناهای مالی نجات دادند و با ایثارگری خود در حل مشکلات اقتصادی مدینه قدم برداشتند؛ از نمونه های بارز این تأسی به حضرت خدیجه (س) فداکاری «رمله» دختر حارث بن ثعلبه است که خانه وسیع و نزدیک به مسجد خودش را در اختیار رسول خدا (ص) گذاشت و آن منزل به جهت موقعیت مناسبی که داشت، مورد استفاده های متفاوتی مانند مهمانسرای حکومتی و محل ملاقات حضرت با روسای قبایل قرار گرفت.

یکی از مهمترین ویژگی حضرت خدیجه (س) نسبت به پیامبر، درک و برخورد ارزشی با پیامبر در برابر فریندگی های ظاهری و دنیوی است. حضرت خدیجه معنای کمالات انسانی را به خوبی درک نمود و توانست آن را در وجود پیامبر اکرم بیابد. از این رو حاضر شد تمام شخصیت و دارایی خود را فدای رسول خدا کند. او در این راه هم از مال خود گذشت، هم از موقعیت اجتماعی اش. خدیجه برای درک این کمال واقعی، قالب های جاهلی را شکست و بهایی سنگین از جمله قطع رابطه زنان، حتی تا زمان تولد حضرت فاطمه (س) را به جان خرید.

خدیجه (س) این نوع نگرش خود را هنگام ابراز تمایل به ازدواج، اینگونه با پیامبر مطرح کرد: «یا بن عم انی رغبت فیک لقرابتک وسعلتک فی قومک و امانتک و حسن خلقک و صدق حدیثک. ای پسر عمو، من به خاطر خویشاوندی، شرافت تو در بین مردم، امانتداری، خوش خلقی و راستگویی ات به تو تمایل پیدا کردم».

این نوع نگرش و رفتار، درجامع های که عموم توده ها بر اساس ظواهر و زرق و برق های دنیوی روابط خود را پایه ریزی می کنند، نمی توانست بدون پیامدهای تلخ و ناگوار باشد، لذا به فاصله ای اندک از پخش خبر ازدواج وی با امین قریش، گروهی از زنان به عیب جویی از وی روی آوردند و در محافل خود او را سرزنش کردند. آنان می گفتند: او با این همه حشمت و شوکت با یتیم ابوطالب که جوانی فقیر است ازدواج کرد. چه ننگ بزرگی. خدیجه (س) در مقابل این جهالت ها ساکت نشست و آنها را به صرف نهار دعوت کرد و بعد از پایان مراسم گفت: «ای زنان! شنیده ام شوهران شما و خودتان در مورد ازدواج من با محمد (ص) خرده گرفته اید و عیب جویی می کنید، من از خود شما می پرسم آیا در میان شما، شخصیتی مثل محمد وجود دارد؟ آیا در گستره مکه و اطراف آن شخصیتی در فضائل و اخلاق نیک، مانند او سراغ دارید؟ من به خاطر این ویژگی های با او ازدواج کردم و چیزهایی از او دیده ام

که بسیار عالی است. پس شایسته نیست شما اینگونه سخن بگویید و نسبت های ناروا به دیگران دهید.» زنان قریش بعد از این سخنان خدیجه، همگی سکوت اختیار کردند و به تدریج پراکنده شدند.

در ابتدای بعثت، حفظ جان پیامبر(ص) و دفاع و حمایت از آن حضرت از مهم ترین وظایف کسانی بود که علی رغم مشکلات و تنگناهای موجود در جامعه نو پای اسلام، به حقانیت پیامبر(ص) و آیین او ایمان آورده بودند. تعداد انگشت شماری با استفاده از موقعیت اجتماعی، سیاسی و دیگر توانایی های خود، به این امر می پرداختند که یکی از مهم ترین این افراد حضرت خدیجه بود. رسول خدا(ص) از هنگامی که به رسالت مبعوث شدند تا زمانی که به مدینه هجرت کردند در مکه مورد آزار و اذیت فراوان قرار گرفتند. بزرگان قریش و حتی عموهای پیامبر اکرم(ص) علاوه بر تشویق و تحریک مردم و کودکان جهت آزار و اذیت به پیامبر(ص)، خود نیز به طور مستقیم از هیچ تلاشی در این زمینه دریغ نداشتند. آن بانوی بزرگوار در مواردی علاوه بر اطلاع و پیشگیری از اقدام آنان، خود مستقیماً به صحنه می آمد و به حمایت و دفاع از پیامبر مهر و رحمت می پرداخت.

خدیجه، زنی نمونه در تمام مراحل زندگانی پیامبر اکرم(ص)، به ویژه در مراحل دعوت آن حضرت بود. او، همسری همراه، مهربان و دلسوز برای آن حضرت به شمار می رفت. وی نه تنها بعد از رسالت پیامبر حامی رسول خدا بود بلکه سالها پیش از بعثت، هنگامی که محمد(ص) طبق عادت هر ساله برای مدتی برای عبادت به کوه حرا می رفت تا خود را آماده دریافت وحی نماید، حضرت خدیجه ضمن همدلی با او، پیوسته او را پشتیبانی می کرد.

یکی از بزرگترین تهدید و خطری که پیامبر گرامی اسلام و یارانش را در آغاز رسالت مورد تهدید جدی قرارداد، محاصره اقتصادی بود که به مدت سه سال از سال هفتم تا دهم بعثت ادامه داشت. نقش حضرت خدیجه(س)، به عنوان حامی پیامبر در زمینه روحی و معنوی و حتی به عنوان حامی مالی، بسیار برجسته و قابل توجه است. حمایت اقتصادی-سیاسی حضرت خدیجه در واقع کلید شکست این تحریم اقتصادی و محاصره بود که این تحریم قبل از آنکه اقتصادی باشد سیاسی به حساب آمد زیرا با هدف به زانو درآوردن اسلام عزیز بود.

وجود حضرت خدیجه(س) عامل مهمی در زندگی رسول گرامی و حیات اسلام که در آن موقع در آغاز رشد و نمو بود، به شمار می رود. اگر وجود این بانو در کنار رسول اکرم و تأثیر عظیمش نمی بود، فقدان او بر پیغمبر(ص) دشوار و گران نمی آمد و مرگش وجود او را ملامت از اندوه نمی ساخت و سال وفاتش عام الحزان(سال غم ها) خوانده نمیشد و پیامبر سال های دراز او را یاد می کرد و همواره از نعمت های او در امر رسالت و سهم او را در حصول به پیروزی یاد می کرد، لذا خدیجه بعد از شروع زندگی مشترک با پیامبر(ص) در زمینه های مختلف حامی رسالت پیامبر گردید. حضور حضرت

خدیجه (س) در کنار پیامبر (ص) به عنوان همسر و به عنوان وزیر مشاور، به پیامبر (ص) آرامش داد و هر زمان از رنج ها و محنت ها و آزار و اذیت مشرکان به تنگ می آمد آغوش پر مهر خدیجه (س) روح او را تسکین می داد.

در تاریخ پرفراز و نشیب اسلام، کمتر کسی از جامعه ی زنان، چون حضرت خدیجه کبری درخشیده است. خدیجه (س) بانویی است که بزرگترین افتخارش همسری پیامبر اکرم (ص) است. ایشان چنان شخصیتی داشت که حتی سال ها پس از رحلت وی، پیامبر اکرم (ص) هرگاه نام او را می شنید اشک بر گونه های آن حضرت جاری می شد.

یکی از امتیازات و ویژگی های برجسته حضرت خدیجه (س) انتخاب شایسته و بایسته و هوشمندانه ی او و پیشتازی اش در گزینش اسلام و گرایش به پیام زندگی ساز و عدالت آفرین آسمانی است که تحسین برانگیز و تاریخ ساز و الهام بخش است. اسلام آوردن خدیجه (س) بر آغاز دعوت عمومی پیامبر اکرم مقدم بوده است و حضرت خدیجه (س) نخستین کسی بود از زنان که مسلمان شد.

آنچه از احادیث، روایات و اعترافات علماء و دانشمندان اسلامی و همچنین شواهد تاریخی بدست می آید این است که حضرت خدیجه (س) در پذیرفتن اسلام جز پیشگام ترین افراد و به اصطلاح قرآن «السابقون الاولون» هستند که در صدر اسلام ملاک مهمی برای فضیلت و برتری بوده است.

حضرت خدیجه (س) برای تقویت ایمان و اطمینان قلبی اش، تلاش های فراوانی در جهت معرفت، شناخت کمالات، روحیات و صفات پیامبر (ص) انجام دادند. حضرت خدیجه (س) در زمینه ها و ابعاد مختلفی حامی اسلام و پیامبر (ص) بودند.

ارشاد و هدایت مردم به سوی خدا و پیامبر اکرم (ص)؛ یکی دیگر از کارهای فرهنگی حضرت خدیجه (س) تبلیغ و ارشاد مردم بود. او در مدتی که همسر پیامبر (ص) بود، با عمل و زبان مردم را به سوی حقیقت و کمال راهنمایی می کرد. حضرت خدیجه (س) همسر گرامی پیامبر (ص)، سه سال همراه پیامبر (ص) و علی (ع) در تبلیغ عملی - که یکی از موارد آن نماز و نیایش است - شرکت داشت و بدین ترتیب جمعیت مسلمین رفته رفته افزایش یافت و زمینه برای دعوت علنی آماده گشت. علاوه بر تبلیغ عملی، خدیجه (س) در مواردی هم در بین و بعضی از افراد به تبلیغ زبانی می پرداختند و به معرفی پیامبر (ص) و کمالات وی اقدام می کردند.

در تاریخ صدر اسلام و آغاز رسالت بسیار آمده که مردم پیامبر اکرم (ص) را مورد آزار و اذیت قرار می دادند حتی زنان و کودکان پشت حضرت راه می افتادند و ایشان را سنگ می زدند و مسخره می کردند اما در مقابل این حضرت خدیجه بود که با پشتوانه نسب و طایفه ای که داشت وارد میدان دفاع می شد و خطاب به

آزاردهندگان می فرمود: اگر دست از آزار بر ندارید با طایفه ام در مقابل شما خواهم ایستاد؛ این حمایت‌های شدید و صریح در روایات متعددی نقل شده است.

البته بخشی از این حمایت‌ها مربوط به اسلام آوردن خود ایشان می‌شود که بدون هیچ درنگ و پرسشی بعد از بعثت رسول الله (ص) به رسالت ایشان ایمان می‌آورد و در مقابل بسیاری از افراد مانند ابولهب و همسرش نه تنها از پیامبر بلکه از اسلام نیز حمایت می‌کند؛ بر همین اساس نزدیکان پیامبر (ص) برای آنکه بتوانند حضرت را از ابلاغ دین منصرف کنند اقدام به آزار و اذیت حضرت خدیجه (س) کردند با این وجود در هیچ کجای تاریخ نقل نشده که حضرت در دفاع از نبی مکرم اسلام درنگ کرده باشد.

از ویژگی‌های برجسته پیامبران و امامان این است که از پدری مؤمن و مادری پاک و مطهر به دنیا آمده‌اند و به شرک و بت پرستی آلوده نشده‌اند با نگاهی به تاریخ پیامبران و امامان می‌توان دریافت که همگی آنان از زنانی پاک و پرهیزگار متولد شده‌اند. در روایت نیز بر این اصل تأکید فراوان شده است و در زیارت نامه‌ها بارها این نکته را می‌خوانیم «گواهی می‌دهم که تو طوری بودی در پشت‌های والامقام و ارحام پاک که پیامدهای دوران جاهلیت تو را نیالود؛ حضرت خدیجه (س) مادر حضرت فاطمه (س) است و حضرت فاطمه (س) مادر تمام امامان معصوم هستند بنابراین مادر چنین زنی باید در اوج ایمان و تقوا باشد تا خداوند شایستگی داشتن چنان فرزندی را به وی عطا کند. پیامبر اکرم (ص) همیشه از خدیجه به نیکی یاد می‌کردند و در روایتی به صراحت ایشان را «ظرف امامت» خوانده‌اند. لقب ام المومنین لقبی است که قرآن کریم بر ایشان نهاد و این بیانگر جایگاه و عظمت حضرت خدیجه (س) است.

نتیجه‌گیری

حضرت خدیجه (س) نخستین ایمان آورنده به پیامبر (ص) بوده و از هیچ گونه فداکاری و مجاهدت در راه عقیده خویش دریغ نورزیده است. او برترین و بافضیلت‌ترین همسر پیامبر (ص) بوده مؤثرترین نقش را در پیشبرد دعوت پیامبر (ص) ایفا نمود.

نقش و تأثیر در زندگی پیامبر (ص) به‌عنوان شریک زندگی به گونه‌ای است که پیامبر (ص) برای ایشان بسیار احترام قائل بوده‌اند، گاهی این امر موجبات رشک و حسد بعضی از همسران آن حضرت را با اینکه ایشان را ندیده بودند، فراهم می‌نمود. علت این امر حمایت تمام عیار خدیجه از همسرش بود، زمانی که پیامبر (ص) با باری از غم و اندوه مشکلات پا به منزل می‌گذاشت، خدیجه (س) نه تنها به‌عنوان یک همسر بلکه به‌عنوان تنها کسی که می‌توانست رسول خدا (ص) را درک کند، همراه و همدل پیامبر بود و او توانست پیامبر (ص) را با آن روح بزرگ را دریابد و به او آرامش بخشد. خدیجه (س) دل آرام پیامبر (ص) بود و پیامبر با او آرام می‌گرفت. حضرت خدیجه (س) برای تقویت ایمان و اطمینان

قلیباش، تلاش‌های فراوانی در جهت معرفت و شناخت کمالات و روحیات و صفات پیامبر (ص) انجام دادند از جمله آن تصدیق و تأیید پیامبر اکرم (ص)، کمک‌های روحی و روانی به پیامبر (ص)، معاف کردن پیامبر (ص) از فعالیت‌های اقتصادی و کسب درآمد، کاهش نگرانی‌های پیامبر اسلام (ص)، زدودن غم و ناراحتی ناشی از وفات فرزندان پیامبر، حمایت اقتصادی از پیامبر (ص) با بخشیدن تمامی اموال خود به او بود که این اموال در راه ترویج اسلام هزینه شد و پیامبر (ص) آن را سودآورترین اموال برشمرد.

منابع

۱. ابن ابی الحدید، عزالدین ابو حامد، (۴۲۱۱ ه.ش)، شرح نهج البلاغه، مصحح: محمد ابراهیم، قم: کتابخانه عمومی آیت الله مرعشی نجفی.
۲. ابن حجر عسقلانی، شهاب الدین، (۴۱۴۱ / ۴۸۸۱)، الاصابه فی تمییز الصحابه، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۳. ابن سعد (کاتب واقدی)، ابو عبدالله محمد، (۴۱۴۶ / ۴۸۸۶)، الطبقات الکبری، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۴. حاکم نیشابوری، عبدالله، (بی تا)، المستدرک علی الصحیحین، بیروت: دار المعرفه.
۵. حلبی، علی بن ابراهیم، (۴۱۶۶)، السیره الحلبیه فی سیره الامین المأمون، بیروت: دار المعرفه.
۶. جاحظ، عمرو بن بحر، (۴۸۰۱)، البیان و التبیین، بی جا، دار احیاء التراث العربی.